

فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام:

راهنمایی برای توسعه تعاونی‌های کشاورزی و خدماتی

نعمت‌اله شیری^{۱*}، همایون مرادنژادی^۲، حسین مهدی‌زاده^۳، سمیره صی محمدی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۶/۳

چکیده

نظر به اهمیت تعاونی‌های دانشجویی به‌عنوان رهیافتی مناسب برای پرورش صلاحیت‌های کارآفرینانه و کاهش بیکاری دانش‌آموختگان نظام آموزش عالی کشور، پژوهش حاضر باهدف شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام انجام شد. این پژوهش از لحاظ پارادایم در دسته پژوهش‌های آمیخته (کیفی - کمی) و با توجه به هدف، کاربردی است که به روش دلفی انجام شد. اعضای پانل دلفی شامل ۶۸ نفر از اعضای هیئت‌علمی، کارکنان و دانشجویان دانشگاه ایلام بودند. پس از انجام دو راند، تعداد ۲۶ فرصت برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام شناسایی شد که در دو دسته «فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی» و «فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی» طبقه‌بندی شدند. براساس نتایج پژوهش، مهم‌ترین فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی عبارت از «تولید، فرآوری، بسته‌بندی و فروش گیاهان دارویی و ادویه‌ای»، «پرورش میوه‌ها، سبزی و صیفی‌جات مزرعه‌ای و گلخانه‌ای»، «پرورش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی»، «فرآوری، بسته‌بندی و توزیع صحیح لبنیات حاصل از گاو‌داری‌های دانشگاه» و «تولید، بسته‌بندی، توزیع عسل (زنبورداری)» بودند. همچنین، مهم‌ترین فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی عبارت از «برگزاری رویدادهای استارت‌آپی، کنفرانس‌ها، جشن‌ها و مراسم‌ها مختلف دانشگاه»، «ارائه تورهای گردشگری با هدف معرفی مکان‌های تفریحی، تاریخی و فرهنگی منطقه»، «ارائه خدمات ترجمه و ویرایش مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی، عربی و فارسی»، «ارائه خدمات مربوط به نصب، راه‌اندازی و تعمیر برنامه‌ها و سیستم‌های رایانه‌ای» و «ارائه خدمات مربوط به برنامه‌نویسی، طراحی و گرافیک وب و غیره» بودند. نتایج این پژوهش دستاوردهای مناسبی برای مدیران، اعضای هیات علمی و دانشجویان دانشگاه ایلام در جهت انجام پروژه‌های عملی و تجربی نظیر راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی دارد.

واژگان کلیدی: تعاونی دانشجویی، تعاونی کشاورزی، تعاونی خدماتی، آموزش مهارتی

۱، ۳ و ۴. استادیار گروه کارآفرینی و توسعه روستایی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

۲. دانشیار گروه کارآفرینی و توسعه روستایی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران

n.shiri@ilam.ac.ir

* نویسنده مسئول

مقدمه

روند تاریخی توسعه اقتصادی و صنعتی کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که پویایی نظام‌های آموزشی و پیوند عمیق بین علم و فناوری با بازار کار، یکی از عوامل مهم ترقی، شکوفایی و توسعه اقتصادی و فرهنگی آن‌ها بوده است (موحدی، ۱۳۹۶). به‌گونه‌ای که صاحب‌نظران بر این باورند که دستیابی به توسعه پایدار تنها در سایه به‌کارگیری دانش روز و فناوری پیشرفته حاصل می‌شود؛ بنابراین، برای قرار گرفتن در مسیر توسعه و جلوگیری از عقب‌ماندگی می‌بایست شرایطی فراهم شود که دانشگاه‌های بتوانند دانشجویان را برای به‌کارگیری فناوری جدید و پذیرش مسئولیت‌های مختلف در سطح جامعه پرورش دهند (شرفی و عباس‌پور، ۱۳۹۴). در این راستا، فراهم‌سازی نیروی انسانی متخصص و حرفه‌ای به همراه مهارت‌های توسعه پایدار عمدتاً به ادغام رهیافت‌ها و راهبردهایی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی متکی است (Amado et al., 2014)؛ و مادامی آموزش برای توسعه پایدار در نظام آموزش عالی توسعه می‌یابد که درک دانشجویان از اینکه آن‌ها چطور می‌توانند با جامعه و محیط به‌منظور شناسایی چالش‌ها، خطرات و پیامدهای بالقوه آن ارتباط برقرار کنند، بهبود یابد (Fuertes-Camacho., 2019). این امر مستلزم ارتقاء تعاملات دانشجویان و تقویت روابط آن‌ها با جامعه طی فرآیندهای آموزشی و یادگیری است (Serda Colomer et al., 2018; & Alsina 2018). در واقع، فرآیندهای آموزشی و یادگیری دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بایستی منجر به بهبود تفکر انتقادی، اقدام راهبردی، روابط بین فردی و همچنین، همکاری، درگیری شخصی و تحمل ابهام شود که در آن دانشجویان عدم اطمینان و مخاطرات و معضلات را بپذیرند (Tejedor et al., 2019). این نوع آموزش، دانشجویان را قادر می‌سازد شیوه تفکر خود را تغییر دهند و به تلاش اهتمام نمایند (Fuertes-Camacho., 2019; Tejedor et al., 2019). در این راستا، آموزش تعاونی نوعی فعالیت یادگیری در برنامه درسی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی است که برای دانشجویان فرصتی در جهت ادغام دانش نظری باتجربه و محیط کار فراهم می‌کند. آموزش تعاونی روش تدریسی است که بر یادگیری از طریق تجربه و کار در محیط واقعی تمرکز می‌کند (Canabate et al., 2019)؛ به‌گونه‌ای که آموزش تعاونی مدلی از یادگیری یکپارچه در کلاس و نیز تجربه در صنعت، کسب‌وکار و دولت است. در واقع، این روش آموزشی با در اختیار قرار دادن فرصت‌های کارآفرینانه برای دانشجویان سبب می‌شود که آن‌ها بتوانند به‌صورت واقعی درگیر فرآیند کارآفرینی، کارآفرین شدن و صاحب کسب‌وکار

شدن، شوند (رستمی و همکاران، ۱۳۹۰). آموزش تعاونی مزایایی فراوانی برای تمام ذی-نفعان شرکت کننده در برنامه نظیر دانشجویان، مؤسسات آموزشی و کارفرمایان دارد. در زمینه مزایای آموزش تعاونی برای دانشجویان می توان به مواردی نظیر تقویت تفکر نظام مند، انگیزه تحصیلی، مهارت حل مسئله، توانایی به کارگیری نظریه ها در عمل، مهارت ارتباطات، مهارت روابط انسانی و اجتماعی و اعتماد به نفس اشاره کرد (Paguio & Jaklong et al., 2016). افزون بر این، آموزش تعاونی می تواند پیشرفت تحصیلی، انگیزه مطالعه و خودکارآمدی دانشجویان را بالا ببرد (Luekitinan., 2018). همچنین، همکاری در تعاونی-های آموزشی، دانشجویان را در شناسایی اهداف شغلی و داشتن اعتماد به نفس در دانش حرفه ای کمک می کند و فرصتی برای دانشجویان فراهم می کند که پیش از دانش آموختگی با نیازها و مسائل و مشکلات شغلی و نحوه کار با کارفرمایان آشنا شوند و در جهت افزایش دانشی که پاسخگویی نیازهای جامعه باشد، تلاش کنند (Ang., 2015). در خصوص مزایای آموزش تعاونی برای کارفرمایان می توان گفت که با این نوع آموزش کارفرمایان می توانند کارکنان کارآموده و متخصص را به صورت دقیق انتخاب و استخدام کنند و در نتیجه هزینه های جذب و استخدام کارمندان را کاهش دهند (Paguio & Jaklong., 2016). این برنامه همچنین می تواند سبب افزایش تصویرسازمانی و مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی شود؛ چراکه در حال حاضر یکی از شاخص های اصلی رتبه بندی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی در جهان، میزان مسئولیت پذیری اجتماعی آنان است. با این نوع آموزش، دانشگاه ها می توانند دانشجویانی را پرورش دهند که با مسائل، مشکلات و نیازهای جامعه آشنا باشند و در حین تحصیل و بعد از آن در جهت حل آن ها اقدام نمایند (Luekitinan., 2018). در واقع، از جمله مزایای آموزش تعاونی برای دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی این است که منجر به توسعه برنامه درسی متناسب با نیازهای بازار کار در جامعه می شود. همچنین، این نوع آموزش، رهیافتی برای تأمین منابع مالی در دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی هست (Ang., 2015). در نهایت، می توان اظهار نمود که آموزش تعاونی نرخ اشتغال پذیری دانش-آموختگان را افزایش می دهد که این نیز یکی از معیارهای رتبه بندی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی به شمار می رود.

علی رغم مزایای فراوان آموزش در قالب تعاونی های دانشجویی، اکثر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی هنوز مفهوم آموزش تعاونی را درک نکرده اند و از این روش آموزشی برای توسعه صلاحیت های کارآفرینانه و کسب و کار در دانشجویان بهره نبرده اند

(Luekitinan., 2018). از طرف دیگر، معدود دانشگاه‌هایی که از این روش آموزشی برای تربیت و پرورش دانش‌آموختگان کارآفرین استفاده می‌کنند، تعاونی‌های دانشجویی را براساس فرصت‌های واقعی جامعه راه‌اندازی نمی‌کنند؛ این در حالی است که بر اساس نظر لوئکیتیان (2018) آموزش تعاونی به موضوعات و مباحث کاری نیاز دارد که مرتبط با فرصت‌های کارآفرینانه منطقه تحصیل دانشجویان باشند و دانشجویان ضمن درگیر با این مسائل و مشکلات، علاقه‌مند به حل آن‌ها باشند؛ بنابراین، برای تشکیل و راه‌اندازی تعاونی-های دانشجویی بایستی ابتدا فرصت‌های محلی و منطقه‌ای از طریق مطالعات کاربردی و عمیق شناسایی شوند. این در حالی است که براساس بررسی‌های انجام‌شده مشخص شد که تاکنون مطالعه منسجم و عمیقی برای شناسایی فرصت‌های محلی و منطقه‌ای جهت راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی انجام‌نشده است و مطالعات خارجی (Herrmann., 2013؛ Yoruk., 2016؛ López-Mondéjar & Tomás Pastor., 2017؛ Luekitinan., 2018) و داخلی (عباسی و همکاران، ۱۳۸۸؛ علی‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۹؛ اورنگی و همکاران، ۱۳۸۹؛ شهبازی و قربانی، ۱۳۸۹؛ اخوان کاظمی و علی‌بیگی، ۱۳۹۲) نیز صرفاً به مباحث اثرات تعاونی‌های دانشجویی، الزامات و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری تعاونی‌های دانشجویی پرداخته‌اند و مطالعه چندانی در خصوص شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی انجام‌نشده است. در این راستا، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی فرصت‌هایی به‌منظور راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی از دیدگاه اعضای هیئت‌علمی، کارکنان و دانشجویان دانشگاه ایلام هست. درواقع، با انجام این مطالعه فرصت‌های کارآفرینانه‌ای در دانشگاه ایلام برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی شناسایی می‌شود که از اهمیت و ضرورت بالایی برای توسعه صلاحیت‌های کارآفرینانه دانشجویان برخوردار است.

پیشینه پژوهش

عزیز و حسین (Aziz & Hossain., 2010) در مطالعه‌ای شبه آزمایشی نشان دادند که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان گروه آزمایشی بعد از شرکت در آموزش تعاونی بالاتر از سایر گروه‌ها است. درواقع، دانش‌آموزان تعاونی به‌صورت قابل‌توجهی عملکرد بالاتری نسبت به دانش‌آموزان دیگر داشتند. هرمان (۲۰۱۳) در مطالعه شبه آزمایشی دیگر نشان داد که آموزش در قالب تعاونی‌های دانشجویی تأثیر قابل‌توجهی بر اشتغال دانشجویان کارشناسی دارد؛ بنابراین، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بایستی دستورالعمل‌هایی را برای به‌کارگیری اصول آموزش تعاونی در آموزش عالی تدوین کنند. اسپیندلر (Spindler.,)

در پژوهش خود نشان داد که فرآیند گروه آموزش تعاونی منجر به افزایش تعداد کل اهداف یادگیری در علوم یکپارچه و افزایش تعداد اهداف یادگیری در علوم یکپارچه که نیاز به سطح بالاتری از دانش و شناخت دارند، می‌شود. یوروک (۲۰۱۶) در پژوهشی به روش آزمایشی نشان دادند که روش آموزش تعاونی باعث افزایش آگاهی دانشجویان نسبت به محیط و درس‌های خود، خودکارآمدی، اعتمادبه‌نفس و اجتماعی شدن می‌شود. لویز-موندجار و توماس پاستور (۲۰۱۷) در مطالعه خود تعداد ۱۰۳ دانشجوی کارشناسی مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش بیانگر همدلی و استقامت بیشتر در میان اعضای تعاونی بود. علاوه بر این، آموزش تعاونی منجر به بهبود انسجام و اطمینان بیشتر در دستیابی به سازگاری و پذیرش دیدگاه‌های می‌شود که با دیدگاه فرد متفاوت است. لوئکیتیان (۲۰۱۸) در مطالعه خود اشتغال پذیری و پیشرفت شغلی دانشجویان عضو تعاونی و دانشجویان غیر عضو تعاونی را باهم مقایسه نموده است. نتایج این مطالعه نشان داد که اشتغال پذیری و پیشرفت شغلی در دو گروه دانشجویان مورد مطالعه تفاوت چندانی ندارد؛ اما میزان اشتغال پذیری از لحاظ مهارت حل مسئله و رهبری بین دو گروه دانشجویان مورد مطالعه متفاوت است. بر مبنای یافته‌های تحقیق عباسی و همکاران (۱۳۸۸)، پاسخگویان، دیدگاه نسبتاً مساعدی نسبت به بخش تعاون و انجام فعالیت‌های اقتصادی در بستر نظام تعاونی داشتند. علاوه بر این، یافته‌ها بیانگر این بود که عوامل متنوعی نظیر آگاهی نسبت به فرصت‌ها و زمینه‌های شغلی (وضعیت بازار کار)، آشنایی با نحوه تشکیل شرکت‌های تعاونی و آگاهی از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های بخش تعاون، آشنایی با حمایت‌های دولت از بخش تعاون، وجود انگیزه قوی در دانش‌آموختگان برای کسب درآمد بیشتر (انگیزه اقتصادی) و حمایت‌های مورد نیاز مالی و تجهیزاتی در روند شکل‌گیری تعاونی‌ها ضرورت داشت. براساس یافته‌های علی‌آبادی و همکاران (۱۳۸۹) به روش دلفی، مشخص شد که صاحب‌نظران تعاون الزامات شکل‌گیری تعاونی دانش‌آموختگان کشاورزی را در چهار دسته الزامات فردی- حرفه‌ای، الزامات اقتصادی، الزامات فرهنگی- اجتماعی و الزامات اداری دسته‌بندی کرده‌اند.

یافته‌های تحقیق اورنگی و همکاران (۱۳۸۹) نشان داد، نگرش حدود نیمی از پاسخگویان در حد نسبتاً متوسط بوده است. نتایج تحلیل همبستگی نیز نشان داد که بین نگرش دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی نسبت به اشتغال در بخش تعاون با متغیرهای دانش و آگاهی آن‌ها، ارائه مشوق‌ها به بخش تعاون، نیازهای آموزشی، موانع موجود در تشکیل تعاونی‌ها و سن پاسخگویان رابطه معنی‌داری وجود دارد. این رابطه در

مورد دانش و مشوق‌ها مثبت و در مورد نیازهای آموزشی، موانع و سن پاسخگویان منفی بود. همچنین، میان نگرش دانش‌آموختگان از نظر نوع دانشگاه، مرد یا زن بودن، دانشجوی یا فارغ‌التحصیل بودن و مدرک تحصیلی تفاوت معناداری وجود داشت. در مطالعه شهبازی و قربانی (۱۳۸۹) بین متغیرهای مستقل (مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، ارضای نیازها و ویژگی‌های فردی) و متغیر وابسته (گرایش گروه‌های دانشجویی به تعاونی‌های اشتغال‌زا) رابطه معناداری وجود داشت. همچنین، بین دو گروه مورد بررسی (دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی) به لحاظ گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا، با اطمینان بالای ۹۹ درصد، تفاوت معناداری وجود دارد که این میزان گرایش در بین دانشجویان دانشگاه آزاد بالاتر از دانشجویان دانشگاه دولتی بود. اخوان کاظمی و علی‌بیگی (۱۳۹۲) با استفاده از تکنیک دلفی در مطالعه خود نشان دادند که کاهش ترس دانشجویان از کار عملی، یادگیری ماندگارتر و تقویت توانایی کار کردن دانشجویان با یکدیگر مهم‌ترین نقاط قوت و نداشتن پشتوانه مالی و یا فراهم نشدن سرمایه در زمان لازم، کمبود ابزار و ماشین‌آلات و یا وجود ابزار و ماشین‌آلات کهنه و مستهلک و عدم تعریف کارهای عملی و گروهی در سرفصل‌های برخی از دروس کشاورزی مهم‌ترین نقاط ضعف تشکیل و توسعه تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی به شمار می‌آیند. وجود روحیه کار و تولید در جامعه، اهتمام دولت برای توسعه کشاورزی و تولید ملی و استفاده از نفوذ دانشکده در مکاتبات با سایر ارگان‌ها مهم‌ترین فرصت‌ها و سرانجام نگرش نامناسب به تعاونی به‌طور کلی و به تعاونی دانشجویی به‌ویژه، دیوان‌سالاری موجود در فضای اداری جامعه، نبود سرمایه اولیه، نبود ارتباط میان دانشکده‌های کشاورزی و بخش اجرا و عدم اعتقاد به توانایی‌های دانشجویان تهدیدهای نهایی پیشروی تشکیل و توسعه تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی بودند. نتایج تحلیل عاملی در مطالعه مقدس‌فریمانی (۱۳۹۶) نشان داد که انگیزه‌های دانشجویان در شش عامل شغلی و فردی، آموزشی - مؤسسه‌ای، فشار اجتماعی و تبلیغات رسانه‌ای، اصرار و توصیه دوستان و والدین، ورود به دانشگاه و کسب مدرک تحصیلی و محدودیت‌های اقتصادی و شهریه مناسب تحصیلی دسته‌بندی شدند، ضمن اینکه عامل شغلی و فردی به‌عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر در ورود دانشجویان به دوره علمی کاربردی بود. حسینی نیا و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه خود فرصت‌های کارآفرینی را در چهار حوزه مختلف تولید، فرآوری، تجارت و زیرساخت در بخش کشاورزی شهرستان گلباف دسته‌بندی کردند. براساس نتایج این مطالعه فرصت‌های بسته‌بندی و فرآوری گیاهان دارویی، راه‌اندازی کارگاه اسانس‌گیری ترخون و احداث کارگاه بسته‌بندی و فرآوری خرما

بالاترین اولویت‌ها در زمینه فرصت‌های کارآفرینی شهرستان گلباف بودند. بخشی و همکاران (۱۳۹۶) با بررسی فرصت‌ها و زمینه‌های کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان فردوس به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین فرصت‌ها و زمینه‌های کارآفرینی کشاورزی مربوط به فعالیت‌های کاشت زعفران، احداث باغ انار، کود دهی مزارع، برداشت زعفران، آماده‌سازی بستر کاشت زعفران، عرضه علوفه به دامداری‌ها، وجین علف هرز مزارع و احداث واحدهای پرورش قارچ خوراکی می‌شوند. بررسی مطالعات تجربی در خصوص تعاونی‌های دانشجویی گویای این حقیقت است که شکاف مطالعاتی عمیقی در خصوص شناسایی فرصت‌های موردنیاز برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی وجود دارد؛ چراکه اکثر مطالعات انجام‌شده تنها به اثرات تشکیل تعاونی‌های دانشجویی، عوامل مؤثر بر راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی، الزامات شکل‌گیری تعاونی‌های دانشجویی و غیره پرداخته‌اند. از این رو، پژوهش حاضر با عنوان شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه در دانشگاه ایلام برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی به دنبال پر کردن این شکاف مطالعاتی و کمک به مدیران و آموزشگران دانشگاه ایلام برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی هست.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ پارادایم در دسته پژوهش‌های آمیخته (کیفی - کمی) قرار دارد و با توجه به هدف کاربردی است که به روش دلفی انجام شده است. روش دلفی، یکی از شناخته‌ترین روش‌های کیفی تعاملی، ساختارمند و غیرمستقیم دستیابی به دیدگاه‌های مختلف توسط متخصصان است که برای برنامه‌ریزی و پیش‌بینی به کار می‌رود (Hsu & Sandford., 2007). این روش در عرصه‌هایی مانند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان، دستیابی به اجماع برای شناخت و حل مسائل پیچیده، ابزار دست سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران هست (Conner., 2013). در واقع، روش دلفی برای شناسایی مسائل، مشکلات، عوامل، علل، راهکارها و راهبردهای موردنیاز برای توسعه و ترویج یک موضوع یا فن‌آوری به‌کاربرده می‌شود (Birdsall., 2004). بر این اساس، در مطالعه حاضر از روش دلفی به منظور شناسایی فرصت‌های موجود در دانشگاه ایلام برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی بهره گرفته شده است. نظر به اینکه هدف مطالعه حاضر شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی به منظور کمک به مدیران، برنامه‌ریزان و آموزشگران دانشگاه ایلام در جهت راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کارآفرینانه بود، لذا از روش «دلفی

تصمیم‌گیری^۱ بهره گرفته شد. در روش دلفی، به مشارکت‌کنندگان، اعضای پانل دلفی می‌گویند. شناسایی اعضای پانل (متخصصان) نکته مهمی در مطالعات دلفی به شمار می‌رود؛ به‌گونه‌ای که نمونه‌های مورد مطالعه در دلفی با در نظر گرفتن دو معیار انتخاب می‌شوند که عبارت‌اند از: تناسب تجربه^۲ (در خصوص موضوع پژوهش تجربه کافی داشته باشند) و برخورداری از ویژگی‌های یک مطلع خوب^۳ (کیفیت شخصی شرکت‌کننده و تمایل وی به همکاری در پژوهش). در مطالعه حاضر، معیارهای انتخاب مشارکت‌کنندگان به شرح زیر بودند: (۱) دانشجوی، کارمند و عضو هیئت‌علمی دانشگاه ایلام، (۲) مطلع و آگاه بودن از مسائل، مشکلات و نیازها در دانشگاه ایلام، (۳) داشتن تمایل و وقت کافی برای مشارکت در مطالعه. بدین منظور، با استفاده از نمونه‌گیری گلوله برفی، تعدادی از اعضای هیئت‌علمی، کارکنان و دانشجویان باتجربه و آگاه در زمینه فرصت‌های کارآفرینی در دانشگاه ایلام شناسایی شدند و با ارسال دعوت‌نامه از طریق ایمیل دانشگاهی از آن‌ها درخواست شد که در صورت تمایل در این مطالعه مشارکت کنند. با پیگیری‌های مستمر سرانجام ۶۸ (۲۹ هیئت‌علمی، ۱۶ کارمند و ۲۳ دانشجو) متخصص به‌عنوان عضو پانل دلفی (مشارکت‌کنندگان) در این مطالعه شناسایی شدند. پژوهشگران و صاحب‌نظران مختلف، مراحل و فرآیندهای متفاوتی برای انجام مطالعه دلفی معرفی نموده‌اند، اما اکثر آن‌ها معتقدند که مطالعه دلفی بایستی تا جایی ادامه یابد که نسبت به موضوع موردنظر اجماع حاصل شود (احمدی و همکاران، ۱۳۷۸). در مطالعه دلفی، اجماع گروهی زمانی حاصل می‌شود که حداقل دو- سوم (۶۶ درصد) مشارکت‌کنندگان نسبت به موضوع موردنظر بر اساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (۱- کاملاً موافقم، ۲- موافقم، ۳- بی‌نظرم، ۴- مخالفم و ۵- کاملاً مخالفم) توافق (نظر موافقم و کاملاً موافقم) داشته باشند (Warner et al., 2016). در این پژوهش، پس از دو راند بررسی نسبت به فرصت‌های راه-اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام، اجماع حاصل شد. هر راند نزدیک دو هفته (۱۵ روز) و کل مطالعه حدود ۳۰ روز طول کشید. ابزار اصلی پژوهش در راند اول مطالعه دلفی پرسشنامه با پرسش‌های باز- پاسخ و در راند دوم، پرسشنامه با پرسش‌های بسته و باز- پاسخ بود. در تمام راندها، پرسشنامه پژوهش به‌صورت حضوری و یا از طریق پست الکترونیکی برای اعضای پانل ارسال و از آن‌ها درخواست شد که در جهت مطالعه و تکمیل سؤالات پرسشنامه اقدام نمایند. گفتنی است که در راند اول ۴۶ نفر و در راند دوم ۶۴ نفر

1. Decision Delphi

2. Experiential fit

3. Good informant

از اعضای پانل دلفی در مطالعه شرکت کردند. افزون بر این، پس از این که نسبت به فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام اجماع حاصل شد، در گامی دیگر با تدوین یک پرسشنامه بسته- پاسخ از اعضای پانل دلفی درخواست شد که میزان اهمیت فرصت‌های شناسایی‌شده را براساس دو معیار قابلیت اجرا و سودآوری در قالب طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (۱- خیلی کم تا ۵- خیلی زیاد) مشخص کنند. در این گام ۶۱ نفر از اعضای پانل دلفی در مطالعه شرکت کردند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش مقایسه‌ی مستمر^۱ و جداول توزیع فراوانی با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ استفاده شد. روش مقایسه‌ی مستمر با ارزیابی مستمر داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری‌شده منجر به ظهور مجموعه‌ای از کدها و طبقات مشخص در زمینه موضوع می‌شود (وارنر و همکاران، ۲۰۱۶). در طی تحلیل داده‌ها در راند اول، گاهی اوقات چندین پاسخ که از لحاظ معنایی همپوشانی داشته باشند در یک مفهوم ترکیب و در صورت نیاز برخی پاسخ‌ها به چندین مفهوم جدا از هم تقسیم شدند. علاوه بر این، مفاهیم شناسایی‌شده به صورت مستمر با داده‌های اولیه به منظور حصول اطمینان از درستی تحلیل داده‌ها مقایسه شدند. بررسی قابلیت اطمینان (روایی و پایایی) در مطالعات دلفی آسان نیست. با این وجود، اگر اعضای پانل دلفی (مشارکت‌کنندگان) در مطالعه، نماینده خوبی از افراد متخصص در حوزه مطالعاتی مورد نظر باشند، قابلیت اطمینان نتایج حاصل از مطالعه دلفی تضمین می‌شود (احمدی و همکاران، ۱۳۷۸). در مطالعه حاضر سعی شد با تدوین معیارهایی مناسب (دانشجو، کارمند و عضو هیئت‌علمی دانشگاه ایلام، مطلع و آگاه بودن از مسائل، مشکلات و نیازها در دانشگاه ایلام، داشتن تمایل و وقت کافی برای مشارکت در مطالعه) در جهت شناسایی دانشجویان، کارکنان و اساتید (اعضای پانل دلفی) آشنا با مسائل، مشکلات و کمبودهای دانشگاه ایلام اقدام شود که نظرات و پیشنهادهای آنان قابلیت کاربرد و اجرا را داشته باشد. علاوه بر این، یکی دیگر از معیارهای تعیین قابلیت اطمینان در روش دلفی، تعداد مشارکت‌کنندگان است؛ به گونه‌ای که برای اطمینان از نتایج دلفی، اعضای پانل باید تا حد امکان نماینده کاملی از جامعه مورد مطالعه باشند (وارنر و همکاران، ۲۰۱۶). بر این اساس، در پژوهش حاضر سعی شد که تا حد امکان افراد مناسب‌تر و باتجربه و تخصص بهتری از دانشجویان، کارکنان و اعضای هیئت‌علمی دانشگاه ایلام در فرآیند جمع‌آوری داده‌ها مشارکت داده شوند.

یافته‌های پژوهش

در این بخش، نتایج حاصل از مطالعه دلفی به منظور شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام در دو راند ارائه شده است.

راند اول: در راند اول، داده‌ها و اطلاعات حاصل از پژوهش در خصوص فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام با استفاده از روش مقایسه مستمر تجزیه و تحلیل شدند. در این راند، در مجموع ۲۶ فرصت برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام شناسایی شد که در قالب پرسشنامه‌ای ساختارمند در اختیار اعضای پانل دلفی در راند دوم قرار گرفت (جدول ۱).

راند دوم: نتیجه تجزیه و تحلیل داده‌ها در راند دوم نشان داد مشارکت‌کنندگان نسبت به ۲۶ فرصت شناسایی شده در راند اول برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام اجماع نظر دارند (جدول ۱).

جدول ۱- فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام (راند اول و دوم)

ردیف	فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی	درصد توافق
۱	انجام امور اداری (نظیر اقدامات مربوط به دانش‌آموختگی، تسویه و غیره) دانشجویان، دانش‌آموختگان و اساتید دانشگاه	۷۹/۷
۲	ارائه تورهای گردشگری باهدف معرفی مکان‌های تفریحی، تاریخی و فرهنگی منطقه	۹۶/۹
۳	ارائه خدمات مربوط به برنامه‌نویسی، طراحی و گرافیک وب و غیره	۹۰/۶
۴	ارائه خدمات مربوط به نصب، راه‌اندازی و تعمیر برنامه‌ها و دستگاه‌های رایانه‌ای	۹۵/۲
۵	جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در کارهای پژوهشی دانشجویان و اساتید	۷۹/۴
۶	برگزاری رویدادهای استارت‌آپی، کنفرانس‌ها، جشن‌ها و مراسم مختلف دانشگاه	۱۰۰
۷	ارائه خدمات پذیرایی در مراسم‌های مختلف دانشگاه نظیر جلسات دفاع، جشن‌ها و غیره	۷۳

۹۰/۵	مدیریت و برنامه‌ریزی دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی علمی، هنری و فرهنگی	۸
۷۴/۶	تهیه و خرید اقلام موردنیاز بخش‌های مختلف (اداری، آموزشی، پژوهشی و غیره) دانشگاه	۹
۸۷/۳	ارائه خدمات مربوط به نقاشی و طراحی نشریات، پوسترها، بنرها و غیره	۱۰
۸۵/۷	تبلیغات، بازاریابی، بسته‌بندی و فروش محصولات دانش‌بنیان دانشگاه	۱۱
۸۳/۹	ارائه خدمات مربوط به بسته‌بندی، بازاریابی و فروش تنقلات و سوغات محلی استان	۱۲
۹۰/۳	راه‌اندازی بازارچه و نمایشگاه محصولات و صنایع دستی دانشجویان	۱۳
۸۳/۹	ارائه خدمات ترجمه و ویرایش مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی، عربی و فارسی	۱۴
۷۴/۲	ارائه خدمات مربوط به نگهداری از کودکان کارکنان، اساتید و دانشجویان دانشگاه	۱۵
۹۰/۳	ایجاد آشپزخانه برای تهیه غذاها، دسرها و نوشیدنی‌های محلی در محیط دانشگاه	۱۶
۹۱/۹	راه‌اندازی یک کافی‌شاپ در محیط دانشگاه	۱۷
۷۷/۴	پروراندی و توزیع گوشت قرمز	۱۸
۸۸/۷	بسته‌بندی و توزیع صحیح گوشت مرغ حاصل از مرغداری دانشگاه (در آینده)	۱۹
۹۰/۳	فرآوری، بسته‌بندی و توزیع صحیح لبنیات حاصل از گاوداری‌های دانشگاه	۲۰
۹۳/۵	پرورش میوه‌ها، سبزی و صیفی‌جات مزرعه‌ای و گلخانه‌ای	۲۱
۹۳/۵	پرورش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی	۲۲
۸۸/۷	تولید، فرآوری، بسته‌بندی و فروش گیاهان دارویی و ادویه‌ای (نظیر زعفران)	۲۳
۹۱/۹	تولید، بسته‌بندی و فروش انواع قارچ‌های خوراکی	۲۴
۸۳/۹	پرورش، بازاریابی و فروش ماهی	۲۵
۸۵/۵	تولید، بسته‌بندی، توزیع عسل (زنبورداری)	۲۶

علاوه بر این، در راند دوم در قالب یک سؤال باز-پاسخ از مشارکت‌کنندگان درخواست شد که در صورت امکان، فرصت‌های دیگری را به فهرست موجود اضافه کنند. براساس نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات به دست آمده در خصوص این سؤال، فرصت‌های جدیدی شناسایی نشد. در واقع، می‌توان اظهار نمود که از نظر اعضای پانل دلفی فرصت‌های شناسایی شده (۲۶ فرصت) برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام در راند اول، جامع و مانع هستند.

در ادامه، پس از بررسی دقیق ماهیت و منشأ فرصت‌های شناسایی شده آن‌ها به دو طبقه «فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی» و «فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی» تقسیم‌بندی شدند (جدول ۲).

جدول ۲- انواع فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام

ردیف	فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی	طبقات
۱	انجام امور اداری (نظیر اقدامات مربوط به دانش‌آموختگی، تسویه و ...) دانشجویان، دانش‌آموختگان و اساتید دانشگاه	فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی
۲	ارائه تورهای گردشگری باهدف معرفی مکان‌های تفریحی، تاریخی و فرهنگی منطقه	
۳	ارائه خدمات مربوط به برنامه‌نویسی، طراحی و گرافیک وب و غیره	
۴	ارائه خدمات مربوط به نصب، راه‌اندازی و تعمیر برنامه‌ها و دستگاه‌های رایانه‌ای	
۵	جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در کارهای پژوهشی دانشجویان و اساتید	
۶	برگزاری رویدادهای استارت‌آپی، کنفرانس‌ها، جشن‌ها و مراسم مختلف دانشگاه	
۷	ارائه خدمات پذیرایی در مراسم‌های مختلف دانشگاه نظیر جلسات دفاع، جشن‌ها و غیره	
۸	مدیریت و برنامه‌ریزی دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی علمی، هنری و فرهنگی	
۹	تهیه و خرید اقلام موردنیاز بخش‌های مختلف (اداری، آموزشی، پژوهشی و غیره) دانشگاه	
۱۰	ارائه خدمات مربوط به نقاشی و طراحی نشریات، پوسترها، بنرها و غیره	
۱۱	تبلیغات، بازاریابی، بسته‌بندی و فروش محصولات دانش‌بنیان دانشگاه	
۱۲	ارائه خدمات مربوط به بسته‌بندی، بازاریابی و فروش تنقلات و سوغات محلی استان	

جدول ۲- انواع فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام

ردیف	فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی	طبقات
۱۳	راه‌اندازی بازارچه و نمایشگاه محصولات و صنایع‌دستی دانشجویان	
۱۴	ارائه خدمات ترجمه و ویرایش مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی، عربی و فارسی	
۱۵	ارائه خدمات مربوط به نگهداری از کودکان کارکنان، اساتید و دانشجویان دانشگاه	
۱۶	ایجاد آشپزخانه برای تهیه غذاها، دسرها و نوشیدنی‌های محلی در محیط دانشگاه	
۱۷	راه‌اندازی یک کافی‌شاپ در محیط دانشگاه	
۱	پرواربندی و توزیع گوشت قرمز	فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی
۲	بسته‌بندی و توزیع صحیح گوشت مرغ حاصل از مرغداری دانشگاه (در آینده)	
۳	فرآوری، بسته‌بندی و توزیع صحیح لبنیات حاصل از گاوداری‌های دانشگاه	
۴	پرورش میوه‌ها، سبزی و صیفی‌جات مزرعه‌ای و گلخانه‌ای	
۵	پرورش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی	
۶	تولید، فرآوری، بسته‌بندی و فروش گیاهان دارویی و ادویه‌ای (نظیر زعفران)	
۷	تولید، بسته‌بندی و فروش انواع قارچ‌های خوراکی	
۸	پرورش، بازاریابی و فروش ماهی	
۹	تولید، بسته‌بندی، توزیع عسل (زنبورداری)	

درنهایت، از اعضای پانل دلفی درخواست شد تا میزان اهمیت فرصت‌های شناسایی شده برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام را براساس دو معیار «قابلیت اجرا» و «میزان سودآوری» در قالب طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (۱- خیلی کم تا ۵- خیلی زیاد) امتیازدهی کنند. در ادامه فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام در دو بخش کشاورزی و خدمات براساس نمرات به‌دست‌آمده رتبه‌بندی شده‌اند.

جدول ۳- رتبه‌بندی فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی

ردیف	فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی	میانگین	انحراف معیار	رتبه
۱	انجام امور اداری (نظیر اقدامات مربوط به دانش‌آموختگی، تسویه و غیره) دانشجویان، دانش‌آموختگان و اساتید دانشگاه	۳/۲۸	۱/۳۳	۱۷
۲	ارائه تورهای گردشگری باهدف معرفی مکان‌های تفریحی، تاریخی و فرهنگی منطقه	۴/۲۲	۰/۸۵	۲
۳	ارائه خدمات مربوط به برنامه‌نویسی، طراحی و گرافیک وب و غیره	۴/۱۵	۰/۹۳	۵
۴	ارائه خدمات مربوط به نصب، راه‌اندازی و تعمیر برنامه‌ها و دستگاه‌های رایانه‌ای	۴/۱۷	۰/۹۴	۴
۵	جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در کارهای پژوهشی دانشجویان و اساتید	۳/۸۳	۱/۲۵	۱۳
۶	برگزاری رویدادهای استارت‌آپی، کنفرانس‌ها، جشن‌ها و مراسم مختلف دانشگاه	۴/۲۴	۰/۹۸	۱
۷	ارائه خدمات پذیرایی در مراسم مختلف دانشگاه نظیر جلسات دفاع، جشن‌ها و غیره	۳/۶۲	۱/۰۹	۱۶
۸	مدیریت و برنامه‌ریزی دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی علمی، هنری و فرهنگی	۴/۰۰	۱/۰۰	۸
۹	تهیه و خرید اقلام موردنیاز بخش‌های مختلف (اداری، آموزشی، پژوهشی و غیره) دانشگاه	۳/۷۳	۱/۲۰	۱۴
۱۰	ارائه خدمات مربوط به نقاشی و طراحی نشریات، پوسترها، بنرها و غیره	۳/۸۶	۱/۰۰	۱۲
۱۱	تبلیغات، بازاریابی، بسته‌بندی و فروش محصولات دانش‌بنیان دانشگاه	۴/۱۰	۱/۰۱	۶
۱۲	ارائه خدمات مربوط به بسته‌بندی، بازاریابی و فروش تنقلات و سوغات محلی استان	۳/۹۵	۱/۰۲	۹
۱۳	راه‌اندازی بازارچه و نمایشگاه محصولات و صنایع‌دستی دانشجویان	۳/۹۳	۱/۱۰	۱۰
۱۴	ارائه خدمات ترجمه و ویرایش مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی، عربی و فارسی	۴/۱۹	۱/۰۶	۳
۱۵	ارائه خدمات مربوط به نگهداری از کودکان کارکنان، اساتید و دانشجویان دانشگاه	۳/۶۶	۱/۱۲	۱۵
۱۶	ایجاد آشپزخانه برای تهیه غذاها، دسرها و نوشیدنی‌های محلی در محیط دانشگاه	۳/۸۸	۰/۹۴	۱۱
۱۷	راه‌اندازی یک کافی‌شاپ در محیط دانشگاه	۴/۰۵	۱/۱۱	۷

نتایج ارائه شده در جدول ۳ نشان می‌دهد که مهم‌ترین فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی-های دانشجویی خدماتی به ترتیب رتبه عبارت از «برگزاری رویدادهای استارت‌آپی، کنفرانس‌ها، جشن‌ها و مراسم مختلف دانشگاه»، «ارائه تورهای گردشگری باهدف معرفی مکان‌های تفریحی، تاریخی و فرهنگی منطقه»، «ارائه خدمات ترجمه و ویرایش مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی، عربی و فارسی»، «ارائه خدمات مربوط به نصب، راه‌اندازی و تعمیر برنامه‌ها و دستگاه‌های رایانه‌ای» و «ارائه خدمات مربوط به برنامه‌نویسی، طراحی و گرافیک وب و غیره» هستند.

جدول ۴- رتبه‌بندی فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی	ردیف
۹	۰/۹۷	۳/۹۳	پروراندی و توزیع گوشت قرمز	۱
۷	۰/۹۷	۴/۱۰	بسته‌بندی و توزیع صحیح گوشت مرغ حاصل از مرغداری دانشگاه (در آینده)	۲
۴	۰/۹۲	۴/۱۴	فرآوری، بسته‌بندی و توزیع صحیح لبنیات حاصل از گاوداری‌های دانشگاه	۳
۲	۱/۰۷	۴/۱۶	پرورش میوه‌ها، سبزی و صیفی‌جات مزرعه‌ای و گلخانه‌ای	۴
۳	۰/۹۰	۴/۱۵	پرورش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی	۵
۱	۰/۹۲	۴/۲۷	تولید، فرآوری، بسته‌بندی و فروش گیاهان دارویی و ادویه‌ای (نظیر زعفران)	۶
۶	۱/۰۱	۴/۱۱	تولید، بسته‌بندی و فروش انواع قارچ‌های خوراکی	۷
۸	۱/۰۴	۴/۰۷	پرورش، بازاریابی و فروش ماهی	۸
۵	۱/۰۲	۴/۱۳	تولید، بسته‌بندی، توزیع عسل (زنبورداری)	۹

نتایج ارائه شده در جدول ۴- نشان می‌دهد که مهم‌ترین فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی-های دانشجویی کشاورزی به ترتیب رتبه عبارت از «تولید، فرآوری، بسته‌بندی و فروش گیاهان دارویی و ادویه‌ای (نظیر زعفران)»، «پرورش میوه‌ها، سبزی و صیفی‌جات مزرعه-ای و گلخانه‌ای»، «پرورش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی»، «فرآوری، بسته‌بندی و توزیع صحیح لبنیات حاصل از گاوداری‌های دانشگاه» و «تولید، بسته‌بندی و توزیع عسل (زنبورداری)» هستند.

بحث

براساس نتایج مطالعه دلفی تعداد ۲۶ فرصت برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام شناسایی شد که تمام اعضای پانل دلفی در زمینه آن‌ها اجماع نظر داشتند.

با بررسی ماهیت و منشأ فرصت‌های شناسایی شده آن‌ها به دودسته «فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی» و «فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی» تقسیم‌بندی و رتبه‌بندی شدند. نتایج پژوهش نشان داد که رتبه‌های برتر تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی عبارت از «تولید، فرآوری، بسته‌بندی و فروش گیاهان دارویی و ادویه‌ای (نظیر زعفران)»، «پرورش میوه‌ها، سبزی و صیفی‌جات مزرعه‌ای و گلخانه‌ای»، «پرورش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی»، «فرآوری، بسته‌بندی و توزیع صحیح لبنیات حاصل از گاوداری‌های دانشگاه» و «تولید، بسته‌بندی و توزیع عسل (زنبورداری)» بودند. این یافته‌ها با نتایج مطالعات حسینی نیا و همکاران (۱۳۹۸) و بخشی و همکاران (۱۳۹۶) در خصوص فرصت‌ها و زمینه‌های کارآفرینی در بخش کشاورزی هم‌راستا می‌باشند. نظر به اینکه استان ایلام دارای قابلیت‌ها، پتانسیل‌ها و گونه‌ها و تنوع زیادی در زمینه گیاهان دارویی و ادویه‌ای است؛ بنابراین، دانشجویان در دانشگاه ایلام می‌توانند با جمع‌آوری، تولید، فرآوری، بسته‌بندی و فروش گیاهان دارویی و ادویه‌ای در محیط دانشگاه ایلام در جهت کسب درآمد اقدام کنند. افزون بر این، دانشگاه ایلام دارای واحدهای گلخانه‌ای و زمینه‌های کشاورزی فراوانی در سطح استان هست که دانشجویان علاقه‌مند می‌توانند با تشکیل تعاونی‌های دانشجویی از این منابع در جهت پرورش و فروش میوه‌ها، سبزی و صیفی‌جات گلخانه‌ای و مزرعه‌ای استفاده کنند. همچنین، با توجه به اینکه فضاهای مناسبی برای پرورش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی در محیط دانشگاه ایلام وجود دارد، دانشجویان می‌توانند با شناسایی نیازها و تقاضاها در این زمینه در جهت پرورش و فروش گل و گیاهان زینتی و آپارتمانی در دانشگاه ایلام اقدام کنند. دانشگاه ایلام دارای چند واحد گاوداری هست که لبنیات (صرفاً شیر) حاصل از آن‌ها در بین اعضای هیئت‌علمی و کارکنان دانشگاه به‌صورت سهمیه‌ای توزیع می‌شود؛ با توجه به سهمیه محدود و ماندگاری کم شیر توزیع‌شده، اعضای هیئت‌علمی و کارکنان تمایل زیادی در زمینه خریداری سایر فرآورده‌های لبنیاتی نظیر کره، روغن، ماست، پنیر و غیره دارند؛ بنابراین، چنانچه تعاونی دانشجویی در محیط دانشگاه راه‌اندازی شود که شیر حاصل از گاوداری‌های دانشگاه را فرآوری، بسته‌بندی و توزیع کند، قطعاً هم باعث افزایش رضایت مصرف‌کنندگان و باعث ایجاد درآمد برای دانشگاه و دانشجویان عضو تعاونی خواهد شد. درنهایت، در بخش تعاونی‌های دانشجویی کشاورزی فرصت راه‌اندازی تعاونی برای تولید، بسته‌بندی و توزیع عسل (زنبورداری) به‌عنوان یکی از اولویت‌های مهم شناخته شد.

براساس نتایج پژوهش، رتبه‌های برتر در زمینه فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی خدماتی در دانشگاه ایلام شامل «برگزاری رویدادهای استارت‌آپی، کنفرانس‌ها، جشن‌ها و مراسم‌های مختلف دانشگاه»، «ارائه تورهای گردشگری باهدف معرفی مکان‌های تفریحی، تاریخی و فرهنگی منطقه»، «ارائه خدمات ترجمه و ویرایش مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی، عربی و فارسی»، «ارائه خدمات مربوط به نصب، راه‌اندازی و تعمیر برنامه‌ها و دستگاه‌های رایانه‌ای» و «ارائه خدمات مربوط به برنامه‌نویسی، طراحی و گرافیک وب و غیره» بودند. نظر به اینکه دانشگاه ایلام، دانشگاه مادر در استان ایلام است که سالیانه رویدادهای استارت‌آپی، همایش‌ها، کنفرانس‌ها و مراسم‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی مختلفی در آن برگزار می‌گردد که نیازمند مدیریت و برنامه‌ریزی دقیق جهت انجام تبلیغات، تدارکات و هماهنگی هستند؛ بنابراین، راه‌اندازی تعاونی دانشجویی در این زمینه می‌تواند ضمن کاهش هزینه‌هایی که سالیانه دانشگاه برای برگزاری این‌گونه رویدادها پرداخت می‌کند، سبب بهبود صلاحیت‌های شغلی دانشجویان و کسب درآمد برای آن‌ها شود. با توجه به اینکه از یک‌سو استان ایلام دارای منابع و مکان‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی و مذهبی و تفریحی مناسبی است و از سوی دیگر دانشگاه ایلام سالیانه میزبان دانشجویان زیادی از اقصی نقاط داخل و خارج کشور است که علاقه‌مند به بازدید از این منابع و مکان‌ها هستند؛ بنابراین، راه‌اندازی تعاونی دانشجویی در این زمینه قابلیت اجرا و سودآوری بالایی دارد. نظر به اینکه یکی از اولویت‌های برتر برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی ارائه خدمات ترجمه و ویرایش مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی، عربی و فارسی است؛ بنابراین، شناسایی متخصصان و خبرگان حرفه‌ای در رشته‌های مختلف برای راه‌اندازی چنین تعاونی از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار هست؛ چراکه از یک‌طرف اکثر دانشجویان و اعضای هیئت‌علمی دانشگاه برای چاپ مقالات خارجی با مشکلات اساسی در زمینه ویرایش آن‌ها مواجه هستند و از طرف دیگر اکثر دانشجویان خارجی دانشگاه از کشورهای عرب‌زبان همسایه پذیرش می‌شود که با نحوه نگارش و دستور زبان فارسی برای تدوین مقالات و پایان‌نامه‌ها آشنا نیستند. در عصر حاضر و به‌خصوص در نظام‌های آموزشی استفاده از دستگاه‌های رایانه‌ای نظیر گوشی همراه، لپ‌تاپ و تبلت و غیره امری ضروری به شمار می‌رود؛ در این راستا، نظر به اینکه از یک‌طرف دانشگاه ایلام به‌عنوان دانشگاه مادر استان دارای دانشجویان، اعضای هیئت‌علمی و کارکنان زیادی است که به‌صورت روزانه از این دستگاه‌های رایانه‌ای استفاده می‌کنند و از طرف دیگر نصب، راه‌اندازی و تعمیر برنامه‌ها در دستگاه‌های رایانه‌ای بعضاً کار تخصصی و پیچیده‌ای است که

از عهده هر کسی بر نمی آید؛ بنابراین، راه اندازی تعاونی دانشجویی در این زمینه می تواند ضمن تسهیل در برطرف کردن نیازها، مسائل و مشکلات دستگاه های رایانه ای کارکنان، دانشجویان و اعضای هیئت علمی دانشگاه، برای دانشجویان عضو تعاونی بسیار سودآور باشد. در نهایت، براساس نتایج پژوهش مشخص شد که ارائه خدمات مربوط به برنامه نویسی، طراحی و گرافیک وب و غیره یکی از اولویت های برتر برای راه اندازی تعاونی های دانشجویی خدماتی در دانشگاه ایلام هست. نظر به این که در حال حاضر اکثر سازمان ها، شرکت ها و کسب و کارهای نوپا، دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی و دانشجویان و دانش آموزان در انجام تکالیف و پروژه های درسی، برنامه نویسی وب، طراح و گرافیک نیاز دارند؛ بنابراین، دانشجویان علاقه مند می توانند با راه اندازی تعاونی دانشجویی در این زمینه در جهت انجام پروژه های کاری در خصوص برنامه نویسی، طراحی، گرافیک، وبلاگ نویسی تخصصی و تولید فیلم های آموزشی و غیره اقدام کنند.

نتیجه گیری و دستاوردها

نظر به اینکه آموزش در قالب تعاونی دانشجویی یا آموزش تعاونی منجر به افزایش جسارت به کار دانشجویان مانند کارها و فعالیت های عملی، تطبیق آموزش های نظری با کار عملی و تجربی، یادگیری مسائل مالی و حسابداری، افزایش ارتباطات و تعاملات کاری دانشجویان، بهره مندی از راهنمایی ها و مشاوره های اساتید و خبرگان دانشگاهی و آشنایی با نحوه تشکیل تعاونی های دانشجویی می شود؛ بنابراین، یکی از مهم ترین رهیافت های آموزشی به منظور تقویت دانش، نگرش و مهارت های شغلی، کار گروهی و تیمی و در نتیجه کاهش بیکاری دانش آموزان آموزش عالی کشور، آموزش تعاونی یا آموزش در قالب تعاونی دانشجویی است. در این راستا، پژوهش حاضر به منظور شناسایی فرصت های راه اندازی تعاونی های دانشجویی در دانشگاه ایلام طراحی و انجام شد. نتایج پژوهش حاضر دستاوردهای نظری و کاربردی مناسبی را برای کمک به پژوهشگران، آموزشگران و سیاست گذاران نظام آموزش عالی به همراه دارد. در بحث دستاوردهای نظری، پژوهش حاضر به ادبیات فرصت های کارآفرینی برای راه اندازی تعاونی های دانشجویی خدماتی و کشاورزی و آموزش در قالب تعاونی های دانشجویی (آموزش تعاونی) کمک می کند که در مطالعات قبلی کمتر مورد توجه قرار گرفته شده اند. در بحث دستاوردهای کاربردی می توان گفت مدیران، اعضای هیئت علمی و دانشجویان دانشگاه ایلام می توانند به عنوان یک راهنما از نتایج این پژوهش در جهت انجام کارها و پروژه های عملی و تجربی نظیر راه اندازی

تعاونی‌های دانشجویی استفاده کنند. در این راستا، پیشنهاد می‌شود که در طی فراخوان-هایی از دانشجویان علاقه‌مند به فعالیت در تعاونی‌های دانشجویی دعوت گردد و آن‌ها را در گروه‌ها و تیم‌های کاری اثربخش با توجه به حوزه تخصصی و علاقه و تمایل آن‌ها برای راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در بخش‌های مختلف دسته‌بندی کنند. در ادامه لازم است که از طریق دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی مختلف مباحث و مفاهیم کاربردی در این زمینه نظیر مبانی و اصول تعاون و کارهای مشارکتی، بازاریابی و ارتباطات اثربخش، قوانین و مقررات راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی و سایر مباحث تخصصی با توجه به حوزه فعالیت آن‌ها آموزش داده شود. افزون بر این، پیشنهاد می‌شود که در قالب درس‌های عملی نظیر کارآموزی، کارورزی، مهارت‌آموزی و عملیات کشاورزی و ... دانشجویان را ترغیب به تشکیل تعاونی‌های دانشجویی با توجه به نتایج این پژوهش کنند که ضمن تلفیق مباحث نظری و تجربی در جهت توسعه صلاحیت‌های شغلی تخصصی دانشجویان اقدام کنند. درنهایت، با توجه به اینکه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور در مناطقی با پتانسیل‌ها و قابلیت‌های مختلف و نیازها، مسائل و مشکلات متفاوت فعالیت می‌کنند؛ بنابراین، قابلیت استفاده از نتایج این پژوهش در سایر دانشگاه‌های کشور مورد تردید است؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود که این مطالعه با تکنیک‌ها و روش‌های دیگری نظیر SWOT در سایر دانشگاه‌های کشور برای تدوین دستورالعملی کاربردی برای انجام پروژه‌ها و فعالیت‌های گروهی نظیر راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی طراحی و انجام شود.

قدردانی و تشکر

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی تحت عنوان «شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی تعاونی‌های دانشجویی در دانشگاه ایلام» است که با حمایت مالی معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه ایلام طراحی و اجرا گردید. بدین‌وسیله از معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه ایلام جهت حمایت از این طرح تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

احمدی، ف.، نصیریانی، خ. و ابادری، پ. (۱۳۸۷). تکنیک دلفی: ابزاری در تحقیق. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۸ (۱): ۱۸۵-۱۷۵.

- کاظمی، الف، السادات، م. و علی بیگی، الف. (۱۳۹۲). تشکیل تعاونی‌های دانشجویی: قوت-ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها. *تعاون و کشاورزی*، ۲ (۸): ۶۵-۸۸.
- اورنگی، م.، حسینی‌نیا، غ. و حیدری، ع. (۱۳۸۹). سنجش سازه‌های مؤثر بر گرایش دانش-آموختگان و دانشجویان سال آخر رشته‌های کشاورزی به اشتغال در بخش تعاون استان خراسان جنوبی. *تعاون و کشاورزی*، ۲۱ (۱): ۱۰۱-۱۱۲.
- بخشی، م.، فلکی، م. و سیاهی، ر. (۱۳۹۶). بررسی فرصت‌ها و زمینه‌های کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان فردوس. اولین همایش ملی فرصت‌های نوین تولید و اشتغال بخش کشاورزی در شرق کشور (در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی)، بیرجند، دانشگاه بیرجند.
- حسینی نیا، غ.، مقدس فریمانی، ش.، جلالوند، م. (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی فرصت‌های کارآفرینی در بخش کشاورزی (مورد مطالعه: شهرستان گلباف از توابع استان کرمان). *کارآفرینی در کشاورزی*، ۶ (۱): ۵۳-۶۸.
- رستمی، ف.، گراوندی، ش. و زرافشانی، ک. (۱۳۹۰). پدیدارشناسی تجربیات دانشجویان در تأسیس کسب‌وکار (مطالعه موردی: دانشجویان پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی کرمانشاه). *توسعه کارآفرینی*، ۴ (۱۴): ۱۰۵-۸۷.
- شرفی، م. و عباس‌پور، ع. (۱۳۹۴). شناسایی قابلیت‌های اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها بر پایه نظریه داده بنیاد. *نوآوری و ارزش‌آفرینی*، ۷ (۱): ۳۳-۴۸.
- شهبازی، م. و قربانی، ف. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا. *تعاون و کشاورزی*، ۲۱ (۴): ۱-۲۷.
- عباسی، م. و قلی‌قورچیان، ن. (۱۳۸۸). شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی‌های دانش-آموختگان. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، ۳ (۲): ۱۷۰-۱۴۳.
- علی‌آبادی، و.، علی‌بیگی، الف. و توکلی، ج. (۱۳۸۹). الزامات شکل‌گیری تعاونی‌های دانش-آموختگان کشاورزی. *تعاون و کشاورزی*، ۲۱ (۴): ۵۵-۷۰.
- مقدس فریمانی، ش. (۱۳۹۶). انگیزه‌های دانشجویان برای ورود به دوره‌ی آموزش‌کاردانی علمی کاربردی کشاورزی. *مدیریت پژوهش آموزش کشاورزی*، ۴۲، ۱۱۹-۱۰۵.
- موحدی، ر. (۱۳۹۶). بازدارنده‌های اشتغال دانش‌آموختگان کشاورزی. *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۴۱، ۹۵-۷۹.

Amado, D.; Del Villar, F.; Leo, F.M.; Sánchez-Oliva, D.; Sánchez-Miguel, P.A.; García-Calvo, T. (2014). Effect of multi-dimensional intervention programmer on the motivation of physical education studies. *PLoS ONE*, 9, e85275

Ang, J. B. (2015). Agricultural transition and the adoption of primitive technology. *Economic Inquiry*, 53, 1818-1838.

Aziz, Z. & Hossain, A. (2010). A comparison of cooperative learning and conventional teaching on students' achievement in secondary mathematics. *Social and Behavioral Sciences*, 9, 53-62.

Birdsall, I. A. (2004). It seemed like a good idea at the time: The forces affecting implementation of strategies for an information technology project in the Department of Defense. *Digital abstracts international*, 65 (07): 2756.

Canabate, D., Serra, T., Bubnys, R. & Colomer, J. (2019). Pre-Service Teachers' Reflections on Cooperative Learning: Instructional Approaches and Identity Construction. *Sustainability*, 11, 1-18.

Colomer, J.; Serra, L.; Cañabate, D.; Serra, T. (2018). Evaluating Knowledge and Assessment-Centered Reflective Based Learning Approaches. *Sustainability*, 10, 3122.

Conner, N. W., Roberts, T. G. and Harder, A. (2013). Competencies and experiences needed by entry level international agricultural development practitioners. *Journal of international agricultural and extension education*, 20(1): 19-32.

Fuertes-Camacho, M.T.; Graell-Martín, M.; Fuentes-Loss, M.; Balaguer-Fàbregas, M.C. (2019). Integrating sustainability into higher education curricula through the project method, a global learning strategy. *Sustainability*, 11, 767.

Herrmann, K. J. (2013). The impact of cooperative learning on student engagement: Results from an intervention. *Active Learning in Higher Education*, 14 (3): 175-187.

Hsu, C. C. and Sandford, B. (2007). The Delphi technique: making sense of consensus. *Practical assessment, research and evaluation*, 12 (10): 1-8.

López-Mondéjar, L. M. & Tomás Pastor, L. M. (2017). Development of socio-emotional skills through cooperative learning in a university environment. *Social and Behavioral Sciences*, 237, 432 – 437.

Luekitinan, W. (2018). The Impact of Cooperative Education: Considering Employability and Career Advancement of New Graduates. *International Journal of Information and Education Technology*, 8 (10): 725-729.

Paguio, R. and B. Jacklong. (2016). Teamwork from accounting graduates: What do employers really expect? *Accounting Research Journal*, 29 (3): 348-366.

Serdà, B.; Alsina, À. (2018). Knowledge-transfer and self-directed methodologies in university students' learning. *Reflective Pract*, 19, 573-585.

Spindler, M. (2015). Science Integrating Learning Objectives: A Cooperative Learning Group Process. *Journal of Agricultural Education*, 56 (1): 203-220.

Tejedor, G.; Segalàs, J.; Barrón, A.; Fernández-Morilla, M.; Fuertes, M.T.; Ruiz-Morales, J.; Gutiérrez, I.; García-González, E.; Aramburuzabala, P.; Hernández, À. (2019). Didactic strategies to promote competencies in sustainability. *Sustainability*, 11, 2086.

Warner, L. A., Stubbs, E., Murphrey, T. P. and Huynh, P. (2016). Identification of the Competencies Needed to Apply Social Marketing to Extension Programming: Results of a Delphi Study. *Journal of Agricultural Education*, 57(2): 14-32.

Yoruk, A. (2016). Students' Ideas on Cooperative Learning Method. *Universal Journal of Educational Research*, 4(5): 1231-1235.

**Opportunities for Student Cooperatives Startup at Ilam University:
Guidelines for the Development of Agricultural and Service Cooperatives***N. Shiri^{1*}, H. Moradnezhadi,² H. Mehdizadeh³, S. Seymohammadi⁴*

Received: 16 Jun 2021

Accepted: 25 Aug 2021

Abstract

Considering the importance of student cooperatives as a suitable approach for developing entrepreneurial competencies and reducing unemployment of graduates of the Iran's higher education system, the present study was conducted to identifying the opportunities for student cooperatives startup at Ilam University. The present study was qualitative in terms of paradigm, applied according to the purpose, which was done by Delphi method. Delphi panel members included 68 faculty members, staff and students of Ilam University. After two rounds, 26 opportunities for student cooperatives startup at Ilam University were identified, which were divided into two categories: "Opportunities for agricultural student cooperatives startup" and "Opportunities for service student cooperatives startup" were categorized. According to the results, the most important opportunities for student agricultural cooperatives startup are "production, processing, packaging and sale of medicinal plants and spices", "growing fruits, vegetables", "Cultivation of flowers and ornamental and apartment plants", "processing, packaging and distribution of dairy products from university farms" and "Production, packaging, distribution of honey (beekeeping)". Also, the most important opportunities for student service cooperatives startup are "holding startup events, conferences, celebrations and various university ceremonies", "offering tourist tours with the aim of introducing recreational and historical places and Cultural of the region", "Providing services for translating and editing English, Arabic and Persian articles and dissertations", "Providing services related to the installation, commissioning and repair of computer programs and systems" and "providing services related to programming, web design and graphics, etc." The results of this study have appropriate implications for administrators, faculty members and students of Ilam University in order to carry out practical and experimental works and projects such as student cooperatives startup.

Keywords: Student Cooperative, Agricultural Cooperative, Service Cooperative, Skills Training

---

1,3&4. Associate Professor, Department of Entrepreneurship and Rural Development, Ilam University, Ilam, Iran

*Corresponding Author

n.shiri@ilam.ac.ir

2. Associate Professor, Department of Entrepreneurship and Rural Development, Ilam University, Ilam, Iran